

ПОНЯТТЯ СИСТЕМНОГО РИЗИКУ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМНО ЗНАЧУЩИХ БАНКІВ

Уточнено визначення і поглиблено розкриття сутності поняття «системний ризик», розроблено методичні підходи і практичні рекомендації щодо встановлення кількісних значень критеріїв системної значущості вітчизняних банків, а також удосконалення регулювання їх діяльності та нагляду.

Ключові слова: системний ризик, системно значущий банк, активи, депозити, достатність капіталу, буфер капіталу, регулювання, нагляд.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку світової фінансової системи з метою забезпечення стабільності її функціонування важливого значення набувають питання раннього виявлення та попередження системних ризиків. Аналіз наслідків світової фінансової кризи показав, що більшість центральних банків не змогли передбачити та запропонувати чітку систему заходів щодо подолання системних ризиків, що охопили не лише банківську, але й всю фінансову систему. Виявилось, що в багатьох випадках накопичення диспропорцій та індивідуальних ризиків призвело до системних ризиків і потрясінь, які стали загрозою для стабільності для всієї фінансової системи.

Однією із причин виникнення системних ризиків під час останньої світової фінансової кризи є недостатня увага до цієї проблеми з боку науковців і практиків, а також недостатнє її теоретичне розроблення та практична імплементація. Лише починаючи з 2009–2010 рр. G-20, Рада з фінансової стабільності, Базельський комітет з питань банківського нагляду, МВФ та ЄС розпочали активну роботу в цьому напрямі. Зокрема, запроваджено нові вимоги до банківського капіталу (Базель III), створено Європейську раду з системних ризиків, у багатьох країнах відбувається вдосконалення систем регулювання та нагляду за фінансовим сектором, що сприяє підвищенню стійкості банківської системи та посиленню її спроможності протистояти системним ризикам.

Аналіз останніх публікацій та досліджень свідчить, що упродовж останніх років розпочалися активні дослідження питань визначення, оцінки та розроблення заходів щодо запобігання та управління системними ризиками. Основні результати досліджень з цієї проблематики знайшли відображення в наукових працях О. І. Барановського, Я. В. Белінської, Н. Н. Каурової, Т. Т. Ковальчука, А. О. Крилової, В. В. Крилової, А. Я. Кузнецової, С. В. Міщен-

© С. В. Науменкова, В. І. Міщенко, 2014

ко, С. Р. Моїсеєва, І. В. Патіної, Т. С. Смовженко та інших відомих вчених. Разом з тим нові виклики для банківської системи України, обумовлені світовою фінансовою кризою та політичною нестабільністю, ставлять нові завдання щодо вдосконалення методів та інструментарію виявлення та запобігання системним ризикам.

Мета дослідження полягає в уточненні визначення та поглибленні сутності поняття «системний ризик», а також у розробленні методичних підходів і практичних рекомендацій щодо визначення системно значущих банків і вдосконалення регулювання та нагляду за їх діяльністю.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі підходи щодо визначення та характеристики системного ризику суттєво розрізняються, оскільки це поняття є складним і комплексним. Спочатку під системним ризиком розуміли масштабні проблеми на грошово-кредитному ринку, пов'язані, перш за все, з неспроможністю окремих банків своєчасно виконувати свої зобов'язання, а також із суттєвими збоями в платіжних системах. Підставою віднесення таких ризиків до системних було те, що вони стосувалися діяльності багатьох фінансових установ, а їх дія ґрунтувалась на ефекті «зараження» («доміно»).

Пізніше науковці стали розглядати системні ризики як наслідок накопичення диспропорцій у певних сферах діяльності чи в окремих фінансових інститутах, які, поєднуючись, призводили до негативного кумулятивного ефекту. Сьогодні системний ризик розглядають, переважно, як результат динамічної взаємодії окремих елементів фінансової системи чи окремих фінансових інститутів унаслідок зміни певної сукупності внутрішніх і зовнішніх чинників, що призводять до накопичення диспропорцій та негативно впливають на фінансову стабільність.

Так, фахівці ЄЦБ визначають системний ризик як ризик порушення діяльності фінансової системи з потенційними серйозними негативними наслідками для внутрішнього ринку та реальної економіки. При цьому потенційно системно важливими можуть бути всі типи фінансових інститутів, продуктів, ринків та інфраструктури. Рада з фінансової стабільності визначає системний ризик як ризик, що обумовлений порушенням всієї або частини фінансової системи і який може спричинити суттєвий негативний вплив на реальний сектор економіки [1].

У Великобританії системні ризики розглядаються як ризики для стабільності всього чи значної частини фінансового сектору, спричинені особливостями побудови фінансових ринків, розподілу ризиків у фінансовому секторі або проблемами, пов'язаними із суттєвими диспропорціями у кредитуванні [2]. У США під системним ризиком розуміють значні несприятливі наслідки для фінансової стабільності в країні [3].

І хоча всі ці визначення містять різні характеристики, в цілому вони достатньо повно охоплюють економічний зміст системного ризику та чітко вказують на те, що сьогодні об'єктом системного ризику є саме фінансова система. Так, І.В. Пантіна вважає, що об'єктом системного ризику є вся фінансова система, а предметом – порушення керованості або неспроможність фінансового сектору належним чином виконувати свої функції [4, с. 62].

Тому, на наш погляд, системний ризик слід розглядати як ризик, що об'єктивно впливає із наявності системного взаємозв'язку та накопичення диспропорцій у діяльності окремих секторів чи фінансових інститутів на основі реалізації механізмів трансмісії ризиків і потенційного взаємного зараження унаслідок недостатньої керованості фінансовими процесами в окремих фінансових інститутах або у фінансовій системі в цілому. Однак, зважаючи на важливість проблеми, підходи щодо визначення сутності системного ризику та системної значущості окремих фінансових установ потребують подальшого теоретичного та практичного розвитку.

Причинами виникнення системних ризиків можуть бути як внутрішні протиріччя розвитку сучасної світової фінансової системи, так і певна сукупність неконтрольованих і нерегульованих екзогенних і ендогенних факторів, що спричиняють дисбаланс як на глобальному фінансовому ринку, так і в самій фінансовій системі та становлять загрозу фінансовій стабільності та економічному зростанню. Системний ризик потенційно присутній у всіх фінансових системах, однак його реалізація відбувається лише в умовах критичного накопичення дисбалансів і наростання невизначеності у функціонуванні всієї системи чи в діяльності окремих установ унаслідок втрати керованості чи зумисних дій. Тому збалансований розвиток фінансових систем і фінансових установ, оптимізація їх структури, а також забезпечення належного рівня керованості та регулювання є головною передумовою своєчасного виявлення, попередження та управління системними ризиками.

Ключовим елементом у процесі визначення та оцінки системного ризику, на наш погляд, є загальний стан державних фінансів і, перш за все, дефіцит державного бюджету та обсяг внутрішніх і зовнішніх запозичень, які, до речі, значною мірою використовуються для покриття дефіциту державного бюджету та платіжного балансу.

Сьогодні в багатьох країнах дефіцити державного бюджету сягають або перевищують обсяг ВВП, а одним із основних механізмів їх покриття стало залучення коштів шляхом випуску державних боргових зобов'язань. Станом на 01.07.2013 р. обсяг емітованих у всьому світі боргових зобов'язань складав понад 100 трлн дол. США, тобто майже вдвічі перевищував обсяг світового ВВП. Із загального обсягу емітованих боргових зобов'язань приблизно 43% припадало на державні зобов'язання, тоді як у 2007 р. обсяг емісії боргових

зобов'язань складав 70 трлн дол. США, із яких на державні зобов'язання припадало лише 34%. Таким чином, упродовж шести років щорічний приріст боргових зобов'язань складав понад 6%, що значно перевищує обсяги приросту світового ВВП.

На наш погляд, такі високі темпи приросту боргових зобов'язань свідчать про нестабільність фінансової системи та можуть бути підставою для занепокоєння щодо виникнення системного ризику як на рівні національних фінансових систем, так і в діяльності фінансово-кредитних установ, оскільки основні обсяги державних зобов'язань придбають саме вони.

Наслідки світової фінансової кризи 2008–2009 рр. спонукали до перегляду механізмів нагляду за системними взаємозв'язками та їх регулюванням. Основними підходами до оцінки та управління системними ризиками на сучасному етапі є надання органам регулювання мандату на спеціальний моніторинг системних ризиків, а також запровадження додаткових вимог до розміру капіталу з урахуванням системних ризиків, що відповідають внеску фінансової установи у створення цих ризиків. Однак навіть за такого підходу поза увагою як науковців, так і практиків залишаються питання стійкості державних фінансів, функціонування платіжних систем, стабільності валютного ринку тощо.

У зв'язку із визначальною роллю банків у фінансовій системі останнім часом значна увага приділяється проблемі системного ризику саме в банківській діяльності. Особливо важливою ця проблема є для країн з банкоцентричною фінансовою системою, як, наприклад, в Україні, де у фінансовому секторі домінують банки. При цьому слід зазначити, що під системний ризик підпадають, перш за все, найбільші банки, однак за «ефектом зараження» на системні ризики можуть наражатися всі фінансові установи.

Ключову роль у виникненні системних ризиків відіграють системно значущі фінансові установи, до яких аналітики Standard&Poog's відносять фінансові інститути, крах або неочікуване банкрутство яких через їх розмір і взаємозв'язки з іншими установами можуть спричинити суттєві збої у фінансовій системі країни або навіть у глобальному масштабі.

Рада з фінансової стабільності визначає системно значущі фінансові інститути як установи, що характеризуються суттєвим обсягом і складністю операцій, системною пов'язаністю та складною заміненістю, а порушення чи диспропорції в їх діяльності можуть призвести до значних збитків для фінансової системи та економіки в цілому [1, с. 6].

У 2011 р. Рада з фінансової стабільності вперше склала перелік системно значущих банків, до якого було включено 29 фінансових інститутів з усього світу. В 2013 р. після щорічного перегляду до цього списку також було включено 29 найбільших банків, серед яких 8 банків США, 4 банки Франції,

по 3 банки Великобританії, Китаю та Японії, два банки Швейцарії, по одному банку із Нідерландів, Швеції та Італії.

У 2012 р. Базельський комітет з питань банківського нагляду розробив критерії для визначення системно значущих банків, до яких віднесено: 1) розмір банку (обсяг активів); 2) оцінка активності взаємодії банку з іншими інститутами; 3) внутрішня взаємопов'язаність окремих елементів у банку; 4) взаємозамінність елементів у структурі банку та 5) складність побудови банку. На основі цих критеріїв з урахуванням «ваги» кожного із них на рівні 20% розраховується інтегрований показник «системності» [5]. Починаючи з 2016 р., з метою запобігання системним ризикам таким банкам рекомендовано збільшити мінімальний розмір буферу підтримки капіталу до 2,5%, а також розробити детальні плани щодо забезпечення стабільного функціонування без залучення державних коштів.

У 2014 р. Департаментом нагляду за системно значущими кредитними організаціями Банку Росії було розроблено власні рекомендації, в яких до критеріїв визначення системно значущих банків віднесено: 1) розмір банку (частка активів банку щодо всіх активів банківської системи); 2) обсяг вкладів фізичних осіб (частка по відношенню до всіх вкладів у банківській системі) та обсяг угод на міжбанківському ринку – окремо: 3) обсяг коштів, залучених від інших банків; 4) обсяг коштів, розміщених в інших банках [6].

При цьому основою запропонованого методологічного підходу є припущення, що на системоутворюючі банки повинно припадати понад дві третини сумарного «узагальнюючого результату» банківської системи. На наш погляд, це занадто завищений результат. Цілком достатньо було б встановити такий орієнтир на рівні 40–50%. Так, наприклад, для вітчизняної банківської системи на 7 найбільших банків припадає понад 50% кредитів і приблизно дві третини депозитів усієї системи.

Головна мета розроблених Вказівок полягає у підвищенні стійкості фінансових інститутів, що мають важливе значення для стабільного функціонування економіки та фінансової системи, шляхом посилення регулятивних вимог та інтенсифікації наглядових дій для попередження та своєчасного вирішення проблем у діяльності системно значущих банків, а також підтримки безперервності їх діяльності та обмеження витрат державних коштів у разі нежиттєздатності таких установ [6].

На основі окремих показників із переліку зазначених критеріїв системної значущості для кожного банку та для всієї банківської системи розраховується агрегований показник середньозваженого «узагальнюючого результату». Для розрахунку узагальнюючого показника для кожного із критеріїв встановлено його вагу. Так, для розміру активів визначено коефіцієнт 0,5, для вкладів фізичних осіб – 0,25, а для залучених і розміщених банками коштів на

міжбанківському ринку – по 0,125. Банки-лідери за узагальнюючим показником, на які припадає дві третини його значення для всієї банківської системи, і включаються до переліку системно значущих банків. За підсумками III кварталу 2013 р. до системно значущих віднесено 14 російських банків, серед яких найбільшими є Сбербанк, ВТБ і Газпромбанк [5].

На наш погляд, включення показників, що характеризують обсяги залучення та розміщення банками коштів на міжбанківському ринку, до критеріїв системної значущості банків є дискусійним, оскільки такі залучення / розміщення здійснюються на короткий строк і характеризують короткострокову ліквідність банків, що не пов'язано із загальними результатами їх діяльності та практично не містить системного ризику. Крім того, використання агрегованих показників може нівелювати значення окремих критеріїв системної значущості, внаслідок чого дійсно системно значущі банки не буде включено до переліку, тоді як банки, що не мають системної значущості, навпаки, будуть вважатися такими.

Таким чином, на наш погляд, головними критеріями системної значущості банку слід вважати його розмір за обсягом активів і за обсягом вкладів фізичних осіб, а також ступінь зв'язків з іншими суб'єктами фінансової та платіжної систем.

У вітчизняній практиці за розміром активів банки поділяють на чотири групи. До першої групи банків з активами понад 14 млрд грн включено 17 банків. Серед них лише в 6 банках активи перевищують 40 млрд грн. Це – ПриватБанк (16,6%), Ощадбанк (7,6%), Укрексімбанк (7,5%), Дельтабанк (4,4%), Райффайзен банк Аваль (3,7%) і Промінвестбанк (3,3%), активи яких становлять 43,1% активів усієї банківської системи України. Тому цілком логічно можна було б віднести до системно значущих саме банки першої групи, можливо, виділивши серед них найбільші, приміром, ті, обсяг активів яких перевищує 40–50 млрд грн, або встановити критерій віднесення конкретного банку до системно значущих за обсягом активів у розмірі 4–6% від активів усієї банківської системи.

Стосовно депозитів, як критерію системної значущості банків, слід зазначити, що в ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що системоутворюючий банк – це банк, зобов'язання якого становлять не менше 10% від загальних зобов'язань банківської системи. Таким чином, можна вважати, що один із критеріїв системної значущості банків в Україні було встановлено ще в 2000 р. Щоправда, за цим критерієм до системно значущих вітчизняних банків можна віднести лише ПриватБанк. Тому, на наш погляд, доцільним було б уточнення цього критерію та визначення системно значущих банків на підставі встановлення мінімального обсягу депозитів фізичних осіб у конкретному банку в розмірі 4–5% від загальної суми депозитів фізичних осіб у всій банківській системі.

Характеризуючи вітчизняну банківську систему, зазначимо, що станом на 01.02.2014 р. в 15 найбільших банках було розміщено майже 70% депозитів фізичних осіб. Однак лише в 6 банках сума депозитів фізичних осіб перевищувала 15 млрд грн, що в загальному підсумку складає 44,6% всіх депозитів фізичних осіб у банківській системі України. До таких банків належать: ПриватБанк (23,3%), Ощадбанк (8,3%), Дельтабанк (5,5%), Укресімбанк (3,9%), Райффайзен банк Аваль (3,6%) і Промінвестбанк (3,3%).

Доцільність визначення критерієм системної значущості банків саме показника частки депозитів фізичних осіб, а не всіх депозитів, пояснюється двома чинниками. По-перше, депозити фізичних осіб у разі виникнення кризових явищ є найбільш динамічним елементом банківських зобов'язань і можуть швидко вилучатися із банківської системи. В разі відсутності належної підтримки з боку центрального банку це може призвести до системного ризику. Так, наприклад, за січень-березень 2014 р. у зв'язку з політичною кризою вкладники вилучили із банківської системи України близько 100 млрд грн, що становить приблизно 15% всіх депозитів. По-друге, в разі банкрутства банку основна частина депозитів фізичних осіб повинна бути повернута вкладникам за рахунок державних коштів.

У зв'язку з тим, що одним із чинників системних ризиків можуть бути політичні ризики та ризики окремої країни, доцільним є визначення частки активів і депозитів у вітчизняній банківській системі банків, створених за участю капіталу окремої іноземної держави. Так, наприклад, станом на 01.04.2014 р. частка активів банків, створених за участю російського капіталу, в банківській системі України складала приблизно 25%, а частка депозитів – 2,8%, що розширює «зону ризику» банківської діяльності.

Після визначення переліку системно значущих банків наглядові органи повинні забезпечувати за ними постійний контроль, здійснювати тематичні огляди «зон ризиків», а також відповідно до рекомендацій G-20 та Ради з фінансової стабільності призначати в такі банки уповноважених представників (кураторів) центрального банку. Посилення контролю за системно значущими банками повинно також включати збільшення запасу базового капіталу, починаючи з 2016 р., до 5%, а передбаченого Базелем III буферу підтримки капіталу – до 2,5% у 2019 р. [6].

На нинішній день з метою оцінки та управління системними ризиками банків та інших фінансових установ на практиці використовують два основні підходи:

- бюджетування ризиків, на основі якого додаткові вимоги до капіталу встановлюються пропорційно внеску фінансової установи у створення системних ризиків;
- рейтингування, за якого органи регулювання присвоюють кожній фінансовій установі рейтинг системного ризику на основі оцінки їх системного

значення, а потім, виходячи з цього рейтингу, визначають додаткові вимоги до капіталу.

Застосування того чи іншого підходу залежить від повноважень і конкретних умов діяльності регулятора. Однак на практиці в більшості випадків використовується саме перший підхід. При цьому слід мати на увазі, що шляхом встановлення додаткових вимог до капіталу найбільш повно реалізується захисна функція банківського капіталу, що дозволяє забезпечити стабільність функціонування всієї банківської системи.

Відповідно до вимог Базеля III до системно значущих банків повинні бути запроваджені додаткові заходи регуляторного та наглядового впливу шляхом встановлення підвищених пруденційних вимог і посилення відповідальності власників і керівників щодо вирішення фінансових проблем банків за рахунок власних коштів (табл. 1).

Таблиця 1

Додаткові регулятивні заходи щодо системно значущих банків

Заходи регулювання	Строки реалізації
1. Вимоги до капіталізації	
1.1. Додаткові вимоги (буфер) базового капіталу в розмірі 1% від активів, зважених на ризик	Починаючи з 2016 р., одночасно з набуттям чинності вимог щодо формування буферу підтримки капіталу
1.2. Запровадження показника фінансового важеля	Розкриття інформації – з 2015 р. Обов'язкова вимога – з 2018 р.
1.3. Використання підходу внутрішніх рейтингів для розрахунку показника достатності власних коштів (капіталу)	з 2016 р.
2. Вимоги до ліквідності	
2.1. Запровадження показника короткострокової ліквідності, надання можливості укласти з центральним банком угоди про відкриття забезпечених кредитних ліній	Моніторинг у 2014 р. Обов'язкова вимога – починаючи з I кварталу 2015 р.
2.2. Запровадження показника чистого стабільного фондування	Обов'язкова вимога – починаючи з I кварталу 2018 р.
3. Вимоги щодо відновлення діяльності	
3.1. Плани банків щодо відновлення фінансової стійкості	Обов'язкова вимога – починаючи з 2015 р.

Джерело: [6]

Починаючи з 2016 р., вимоги щодо співвідношення базового капіталу та активів, зважених на ризик, включатимуть передбачений Базелем III буфер підтримки капіталу, мінімальний розмір якого буде підвищено упродовж 2016–2019 рр. з 0,625% до 2,5%. З 2016 р. системно значущі банки будуть зобов'язані підтримувати додатковий буфер капіталу в розмірі 1% від активів, зважених на ризик, а механізм формування цього капіталу унеможливить

одержання акціонерами дивідендів у разі зниження достатності базового капіталу нижче від значення буферу. Таким чином, для системно значущих банків сукупний розмір вимог до капіталу збільшиться з 6,625% у 2016 р. до 8,5% у 2019 р. (табл. 2).

Таблиця 2
Вимоги до базового капіталу системно значущих банків у 2016–2019 рр.,
у % до активів, зважених на ризик

Вимоги до базового капіталу	2016	2017	2018	2019
1. Мінімальний розмір базового капіталу, %	5	5	5	5
2. Мінімальний розмір буферу підтримки капіталу, %	0,625	1,25	1,875	2,5
3. Розмір додаткових вимог (буфер) за системну значущість, %	1	1	1	1
4. Сукупний розмір вимог, %	6,625	7,25	7,875	8,5

Джерело: [6]

Крім того, починаючи з 2015 р., до системно значущих банків буде висуватися вимога щодо дотримання передбаченого Базелем III показника короткострокової ліквідності. При цьому центральний банк повинен взяти на себе зобов'язання сприяти підтримці рівня короткострокової ліквідності шляхом укладання з банком угод про відкриття забезпечених кредитних ліній, а кошти, одержані за ними, будуть враховуватися при розрахунку цього показника.

Висновки і перспективи дальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки.

1. Системний ризик слід розглядати як ризик, що об'єктивно впливає із наявності системного взаємозв'язку та накопичення диспропорцій у діяльності окремих секторів чи фінансових інститутів на основі реалізації механізмів трансмісії ризиків і потенційного взаємного зараження унаслідок недостатньої керованості фінансовими процесами в окремих фінансових інститутах або у фінансовій системі в цілому.
2. Основними критеріями системної значущості вітчизняних банків повинні бути їх розміри за обсягом активів і за обсягом залучених депозитів фізичних осіб.
3. Кількісними значеннями критеріїв системної значущості банку можуть бути: віднесення банку до першої групи банків; встановлення критерію мінімального обсягу активів для системно значущого банку в сумі 40–50 млрд грн чи в розмірі 4–6% від загальної суми активів всієї банківської системи; встановлення критерію мінімального обсягу депозитів фізичних осіб (або всіх депозитів) у банку в розмірі 4–5% від загальної суми депозитів фізичних осіб (всіх депозитів) усієї банківської системи.

4. Запровадження додаткових заходів банківського нагляду за системно значущими банками повинно передбачати: призначення в такі банки уповноважених представників центрального банку; здійснення наглядових функцій спеціалізованими підрозділами центральних банків; посилення вимог до якості управління ризиками та капіталом.

Список використаних джерел

1. Обзор деятельности Совета по финансовой стабильности /Центральный банк Российской Федерации. Март 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.cbr.ru/analytics/fin_stab/ODSFS_01032013.pdf?pid=fin_stab&sid=ITM_54539.
2. Каурова Н. Н. Системные риски в новой экономике / Н. Н. Каурова // Вопросы инновационной экономики. – 2011. – № 8 (8). – С. 3–9. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/14573>.
3. The Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act (HR 4173). – Режим доступа: <http://www.sec.gov/about/laws/wallstreetreform-cra.pdf>.
4. Пагина И. В. Систематический и специфический риски / И. В. Пантина // Деньги и кредит. – 2013. – № 9. – С. 62.
5. Белый список банков: какие кредитные организации относятся к системно значимым? – Режим доступа: http://sia.ru/?section=410&action=show_news&id=274507.
6. Основные подходы к регулированию и надзору за деятельностью системно значимых кредитных организаций / Банк России. Март 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.cbr.ru/analytics/bank_system/nszko.pdf.

Науменкова С.В., Мищенко В.И.

Понятие системного риска и подходы к определению системно значимых банков

Уточнено определение и раскрыта сущность понятия «системный риск», разработаны методические подходы и практические рекомендации по определению количественных значений критериев системной значимости банков, а также по совершенствованию регулирования их деятельности и надзора.

Ключевые слова: *системный риск, системно значимый банк, активы, депозиты, достаточность капитала, буфер капитала, регулирование, надзор.*

Naumenkova S.V., Mishchenko V.I.

The determination of systemic risk and the approaches to the definition of systemically important banks

In the article the definition of the “systemic risk” was specified, the methodical approaches and practical guidelines for determining the quantitative criteria of domestic banks systemic significance was determined. The author put forward proposals to the regulation and supervision of systemically important banks.

Key words: *systemic risk, systemically important bank, capital adequacy, capital buffer, regulation, supervision.*

Науменкова Світлана Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мищенко Володимир Іванович – доктор економічних наук, професор, директор Центру наукових досліджень Національного банку України.

УДК 336.711

С. В. Мищенко

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РЕЗЕРВІВ

Досліджено структуру світових міжнародних резервів, проаналізовано досвід управління міжнародними резервами центральними банками розвинутих країн і країн з ринками, що розвиваються, охарактеризовано основні принципи і порядок здійснення операцій з міжнародними резервами, а також розроблено рекомендації щодо джерел формування та напрямів використання міжнародних резервів.

Ключові слова: міжнародні резерви, грошовий ринок, монетарне золото, резервні валюти, управління золотовалютними резервами.

Постановка проблеми. Механізм формування та використання міжнародних резервів є ключовим елементом ефективного функціонування грошового ринку та банківської системи в цілому. У зв'язку з економічними та фінансовими потрясіннями особливої актуальності набувають питання формування оптимальної структури міжнародних резервів. Структура міжнародних резервів та механізм управління ними визначається центральним банком, виходячи з цілей і задач монетарної та загальної економічної політики, а основною метою управління міжнародними резервами є забезпечення оптимального співвідношення ліквідності, ризику та доходності.

Аналіз останніх публікацій та досліджень з приводу формування та управління міжнародними резервами свідчить, що цьому питанню приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: А. А. Гриценко, К. Лагард, О. Б. Лупін, І. М. Люкевич, С. В. Науменкова, П. Панг, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко, Р. Тріфлін та інші, а також центральні банки, Базельський комітет з питань банківського нагляду, Міжнародний валютний фонд та інші міжнародні організації. Важливість процесу управління міжнародними резервами та ви-

© С. В. Мищенко, 2014